

Darija Željko*

**XXXV. REDOVITO SAVJETOVANJE
HRVATSKOG UDRUŽENJA ZA KAZNENE
ZNANOSTI I PRAKSU
IZAZOVI ZA KAZNENOPRAVNI SUSTAV
– OD NASILJA NAD ŽENAMA
DO KIBERNETIČKOG KRIMINALA
Opatija, 1.–3. prosinca 2022.**

1. OTVARANJE SAVJETOVANJA

U Opatiji je od 1. do 3. prosinca 2022. održano XXXV. redovito savjetovanje Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu (dalje: Udruženje) pod nazivom *Izazovi za kaznenopravni sustav – od nasilja nad ženama do kibernetičkog kriminala*.

Savjetovanje je uvodnom riječju otvorila **dr. sc. Laura Valković**, predsjednica Udruženja. Pozdravivši sve prisutne, posebno je zahvalila autorima referata te je zamolila sudionike da se aktivno uključe u rad ovogodišnjeg savjetovanja, koje se posebno bavi dvjema grupama aktualnih fenomena: nasiljem nad ženama i kibernetičkim kriminalitetom. Iznijela je alarmantne podatke za Republiku Hrvatsku, koji zahtijevaju najozbiljniji institucionalni pristup s ciljem sprječavanja daljnjeg porasta nasilja nad ženama. Podsjetivši na uvodnik glavne urednice Hrvatskog ljetopisa za kaznene znanosti i praksu (dalje: Ljetopis) prof. dr. sc. Zlate Đurđević o rodno uvjetovanom nasilju, predsjednica Udruženja ujedno je iskoristila priliku čestitati profesorici Đurđević na međunarodnoj nagradi *Iustitia*, koju je primila 2022. Nadalje, dr. sc. Valković napomenula je da kibernetički kriminalitet predstavlja prijetnju sigurnosti te je izvjesno kako će zbog ubrzane digitalizacije taj trend biti sve veći. Kaznena znanost i legislativa kasne u regulaciji tog oblika kriminaliteta, ali ovaj saziv savjetovanja predstavlja značajan doprinos hrvatske znanosti i prakse u stre-

* Darija Željko, mag. iur., LL. M., asistentica na *Projektu razvoja karijera mladih istraživača – izobrazba novih doktora znanosti* (DOK-01-2020) Hrvatske zaklade za znanost na Katedri za kazneno procesno pravo, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet; darija.zeljko@pravo.unizg.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4249-1851>

mljenju prema jačanju kibernetičke sigurnosti. Konačno je istaknula kako je usmjerenje Udruženja prema modernosti vidljivo i zbog prilagođavanja rasporeda prvog dana savjetovanja utakmici između Hrvatske i Belgije na Svjetskom nogometnom prvenstvu u Kataru.

Pozdravni govor potom je putem videoveze održao **prof. dr. sc. Ivan Koprčić**, dekan Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji se uvodno ispričao što nije mogao osobno prisustvovati otvaranju savjetovanja te je naglasio aktualnost obiju tema koje su u interesu ovogodišnjeg saziva. Upoznao je okupljene kako je zagrebački Pravni fakultet osnovao fakultetsku radnu skupinu stručnjaka/inja raznih profila koja je posvećena izradi konkretnih preporuka u području prevencije nasilja nad ženama te je zaželio plodonosan nastavak rada savjetovanja.

Naposlijetku je pozdravni govor održao **dr. sc. Ivan Malenica**, ministar pravosuđa i uprave RH. Naglasio je kako su središnje teme ovogodišnjeg skupa izrazito bitne za Vladu u svjetlu aktivnosti koje kontinuirano provodi resorno Ministarstvo. Podsjetio je na osnivanje Radne skupine za unaprjeđenje zakonodavnog okvira za zaštitu od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te je izrazio žaljenje što pozitivne zakonodavne aktivnosti u proteklih pet godina još uvijek ne prate statistički podaci. Istaknuo je važnost senzibilizacije pravosudnih dužnosnika za prava žrtava obiteljskog nasilja te će posljedično toj temi biti posvećena cjeloživotna edukacija u okviru Pravosudne akademije. Složio se kako kibernetički kriminalitet nije dovoljno zastupljena tema u stručnoj javnosti te je istaknuo kako je u ime RH jučer u Strasbourgu potpisao Drugi dodatni protokol uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalitetu. U narednom se razdoblju planira osnivanje Odjela za kibernetički kriminalitet u okviru Državnog odvjetništva. Konačno je napomenuo kako je resorno Ministarstvo oformilo novu Radnu skupinu za izmjenu Zakona o kaznenom postupku (dalje: ZKP) s ciljem veće efikasnosti kaznenog sudovanja u Hrvatskoj.

2. IZLAGANJA PRVOG DANA

Prvo izlaganje održale su **prof. dr. sc. Marissabell Škorić**, redovita profesorica na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, i **izv. prof. dr. sc. Dalida Rittossa**, izvanredna profesorica na istom fakultetu, naziva *Teško ubojstvo ranije zlostavljane bliske osobe – izbor vrste i mjere kazne u sudskoj praksi*. Dalida Rittossa podsjetila je kako se 25. studenog obilježava Međunarodni dan suzbijanja nasilja nad ženama te joj je drago što je ovogodišnje savjetovanje dijelom 16 dana aktivizma u tom području. Kritički se osvrnula na recentno medijsko izvještavanje o problematici rodno uvjetovanog nasilja s fokusom na (pre)blago kažnjavanje nasilja u obiteljskom okruženju. Naime, često izostaje

razjašnjenje kako RH razlikuje prekršajnopravno kažnjavanje nasilja u obitelji, kazneno djelo nasilja u obitelji iz čl. 179. KZ-a kao temeljni oblik djela te njegovu kulminaciju u obliku kaznenog djela teškog ubojstva bliske osobe koju je počinitelj već ranije zlostavljao iz čl. 111. st. 3. KZ-a. Upozorila je na malobrojnost nacionalnih istraživanja o potonjem kaznenom djelu, ali strana istraživanja upućuju na to da žene snose pojačan rizik da će im život oduzeti član obitelji ili bliski partner, često kao kulminaciju dugogodišnjeg zlostavljanja. Izrazila je nadu da će spomenuta Radna skupina izraditi sveobuhvatnu analizu potrebe unapređenja složenog nacionalnog zakonodavnog okvira za zaštitu od nasilja nad ženama. Potom je analizu istraživanja sudskih odluka u dijelu koji se odnosi na kazne izrečene počiniteljima kaznenog djela iz čl. 111. st. 3. KZ-a predstavila profesorica Škorić. Zaključno je navela kako su intenzitet i trajanje zlostavljanja, ranija višestruka kažnjavanost zbog nasilja, kršenje zaštitnih mjera te upornost u počinjenju djela okolnosti koje treba s posebnom pažnjom cijeniti prilikom odluke o kazni. Moderator **Dražen Tripalo**, sudac Vrhovnog suda RH (dalje: VSRH), složio se kako su presude često manjkave upravo u obrazloženju kazni, što dovodi do loše percepcije sudske politike kažnjavanja i otvara prostor pojavi znanoj kao penalni populizam.

Istraživanje nazvano *Iskustvo sudjelovanja u kaznenim i prekršajnim postupcima iz perspektive žrtve nasilja u obitelji* predstavile su **Ivana Bilušić**, sutkinja Općinskog suda u Splitu, te **dr. sc. Željka Barić**, ravnateljica Doma za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“. Sutkinja Bilušić naglasila je veću vidljivost žrtava nasilja u europskom i nacionalnom normativnom okviru te u radovima koji analiziraju ostvarivanje prava žrtava, no one su svoj rad bazirale na dotad neistraženom uvidu u osobni doživljaj i iskustva žrtava nasilja u obitelji koje su smještene u skloništima. Sutkinja Bilušić upozorila je na to da su, unatoč porastu broja otvorenih skloništa, ona geografski nejednako rasprostranjena te da u praksi vlada konfuznost u provedbi pojedinačne procjene prava žrtava. Željka Barić potom je prikazala rezultate istraživanja, iz kojih, primjerice, proizlazi dojam žrtava da im sadržaj njihovih specifičnih prava najbolje razjašnjava državno odvjetništvo, potom policija i naposljetku sud. S druge strane, ispitanice smatraju da ih državno odvjetništvo najrjeđe upoznaje s njihovim pravima, dok ih najčešće upoznaje policija. Zaključeno je da pristup žrtvama nije jedinstven te da ima prostora za unapređenje. **Vladimir Živaljić**, sudac Županijskog suda u Splitu, izjavio je da je iznenađen što su, prema dojmovima žrtava, najlošije ocijenjeni sudovi jer oni sude prema zakonu i s dostatnom dozom empatije, a s njime se složio i **Damir Kos**, sudac VSRH.

Na prethodno se izlaganje sadržajno nadovezalo ono **izv. prof. dr. sc. Marina Bonačića**, izvanrednog profesora na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji je izložio rad na temu *Istraživanje o dvostrukim uhićenjima*

kod prekršaja nasilja u obitelji u praksi, izrađen u koautorstvu s dr. sc. Hrvojem Filipovićem, profesorom Visoke policijske škole u Zagrebu. Izvanredni profesor Bonačić prvo je objasnio pojam i problematiku dvostrukih uhićenja iz perspektive dosadašnjih nacionalnih te komparativnih spoznaja te je iznio rezultate istraživanja provedenog na uzorku ukupnog broja utvrđenih dvostrukih uhićenja od strane tri policijske postaje na području Policijske uprave zagrebačke u 2021. Istaknuo je da ukupno 8,65 % uhićenja odgovara definiciji onih dvostrukih te je potom detaljno obrazložio podatke o oblicima nasilja te trajanju uhićenja. Naglasio je kako u pravilu postoji reciprocitet nasilja, najčešće u vidu obostranog fizičkog i psihičkog, a ustanovljena je znatno veća stopa uhićenja žena negoli je inače prosjek u tim predmetima. Istraživanjem je utvrđeno da hrvatski pravni poredak ne poznaje tzv. primarnog agresora te bi u slučaju postojanja političke volje trebalo dopuniti Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji kriterijima za njegovo utvrđivanje. Zaključio je da treba sustavno prikupljati i objavlјivati podatke o dvostrukim uhićenjima.

Četvrto izlaganje održala je **Marina Burić Ramadanović**, odvjetnica, na temu *Učinkovitost istrage i kaznenog progona u kaznenim postupcima zbog nasilja u obitelji te seksualnog zlostavljanja djece s aspekta čl. 3. i 8. Konvencije*. Iscrpno je analizirala presudu *M. i M. protiv Hrvatske*, u kojoj je u kontekstu obiteljskog nasilja nad djetetom utvrđena povreda postupovnog aspekta čl. 3., te presudu *Ž. B. protiv Hrvatske*, u kojoj je pak utvrđena povreda čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Konvencija) naspram podnositeljice žrtve nasilja u obitelji. Osvrnula se na predmet *A. B. protiv Hrvatske*, iz domene seksualnog zlostavljanja djece, u kojemu Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) nije našao povrijeđenom proceduralnu obavezu iz čl. 3. i 8. Konvencije, kao i na odluku Ustavnog suda U-III/2021, kojom je po prvi put utvrđena povreda proceduralne obveze iz čl. 8. Konvencije i čl. 35. Ustava u istom području. Sumirajući navedene presude, završno se kritički osvrnula na konkretne aspekte neučinkovitosti domaćih tijela prilikom provođenja istraga u osjetljivim postupcima. **Prof. dr. sc. Ksenija Turković**, redovita profesorica na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, naglasila je važnost pravilnog čitanja prakse ESLJP-a. Pohvalila je izbor prikazanih presuda i dodala kako je *M. i M. protiv Hrvatske* prijelomna presuda za ESLJP jer je po prvi put utvrđena povreda čl. 3. Konvencije u slučaju zlostavljanja djeteta unutar obitelji. Referirala se na treću izloženu presudu, koja bi, po njezinu mišljenju zasigurno završila na Velikom vijeću da prethodno nije donesena presuda *X protiv Bugarske*. Iznijela je stav kako RH nema dobar Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece. Navedeni je Protokol Hrvatska donijela među prvim državama nakon što je Vijeće Europe usvojilo Konvenciju s Lanzarotea, međutim, ocjenjuje ga zastarjelim te je sigurna da bi ga ESLJP drukčije vrednovao da se predmet dogodio u današnje vrijeme.

Nakon duže pauze izazvane nogometnom groznicom posljednje izlaganje održao je **izv. prof. dr. sc. Zoran Burić**, izvanredni profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na temu *Deveta novela Zakona o kaznenom postupku: moderno pravosuđe spremno za buduće izazove?* Referirao se na prijepore vezane uz uvođenje tonskog snimanja rasprave, što zahtijeva promjenu ustaljenih obrazaca ponašanja u sudstvu. Detaljnije je obrazložio novouvedenu obvezu vođenja rasprave pred drugostupanjskim sudom u slučaju potrebe dvostrukog ukidanja presude te je naglasio kako mogućnost provođenja rasprave pred drugostupanjskim sudom nije neuobičajena u komparativnom pravu. Prema praksi ESLJP-a višekratno ukidanje presude upućuje na ozbiljne nedostatke u pravosudnom sustavu te se nada da će novo uređenje minimalizirati takva ukidanja. Nakon navedenog izlaganja uslijedila je rasprava, u kojoj je moderator **Damir Kos** naveo kako je notorna činjenica da teorija bez prakse ne može i obrnuto. Praktičari su prošli dio teorije, a ne zna je li izvanredni profesor Burić sudio u bilo kojem predmetu ili napisao koju presudu te da vjeruje da jest s obzirom da je tako meritorno iznio svoje stavove. Akademski pristup ovoj problematici potreban je kako bi se vidjelo kako strana zakonodavstva gledaju na određene probleme. Dodatno je nakon niza primjera ocijenio kako prikazane zakonske izmjene trebaju biti znatno poboljšane, uz cjelovito sagledavanje svih ostalih procesnih normi. Izvanredni profesor **Marin Bonačić** konstatirao je kako ga je zabolio komentar suca Kosa o (ne)pisanju presuda, odnosno (ne)sudjelovanju profesora u praksi, te je podsjetio kako im je to zabranjeno. Moguće da je ovo trenutak da se osvijesti da bi bilo dobro da profesori sudjeluju u praksi budući da, primjerice, u Njemačkoj i Italiji mogu raditi kao odvjetnici, a u Nizozemskoj kao suci. Nadovezala se profesorica **Zlata Đurđević**, koja smatra neprihvatljivom argumentaciju da akademska zajednica nije u stanju analizirati sudsku praksu pozivajući se na presude visokih sudova, teoriju i presude drugih nacionalnih sudova. Podsjetila je da nije bez razloga u našem i stranom zakonodavstvu propisano da profesori mogu biti suci najviših sudova. U tim je propisima prepoznato da akademska zajednica ima znanja i sposobnosti koje se traže na najvišim, bilo međunarodnim bilo domaćim, sudovima. Apsolutno je neprihvatljiva argumentacija ‘jeste li donijeli ijednu presudu’ budući da ne samo što ide *ad hominem* nego i cilja na cijelu jednu struku. Na to je sudac Kos ponovio da se ispričava ako se itko iz akademske zajednice osjetio uvrijeđenim njegovim komentarom jer se i on zalaže za sinergiju teorije i prakse. Profesorica **Ksenija Turković** navela je da joj je drago što je došlo do ove diskusije. Evidentno je da u RH postoji znatan jaz između teorije i prakse, koji ne bi trebao postojati. U stvaranju kvalitetnog pravnog sustava treba postojati suradnja i uzajamno poštovanje. **Prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas**, redovita profesorica na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, kritički se osvrnula na komentar **Ingrid Antičević-Marino-**

vić, sutkinje Ustavnog suda RH, o neprihvatljivosti nesudjelovanja praktičara u radnim skupinama naglašavajući da je realnost upravo suprotna. Njezino je osobno iskustvo kao članice više radnih skupina za izmjenu ZKP-a da praktičari daleko više pretežu u njihovu radu, a to je bio slučaj i u posljednjoj Radnoj skupini za izmjenu ZKP-a.

Na zadnje izlaganje sadržajno se nadovezao okrugli stol naziva *Rasprava pred drugostupanjskim sudom – dileme i moguća rješenja*. Okruglim je stolom moderirao **Damir Kos**, sudac VSRH, a sudjelovali su **Dražen Tripalo**, sudac VSRH, **prof. dr. sc. Zlata Đurđević**, predstojnica Katedre za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, **Vanja Marušić**, ravnateljica Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, **Sanja Katušić Jergović**, sutkinja Visokog kaznenog suda RH, i Šime Matak, odvjetnik. Sudac Kos podsjetio je na zaključak sa sjednice Kaznenog odjela VSRH s predstojnicima svih katedri za kazneno procesno pravo te je problematizirao kako resornom Ministarstvu treće čitanje zakona nije došlo u obzir. Sudac Tripalo dvojbenim smatra što je tako velika izmjena učinjena bez prethodne analize te što je do nje došlo pola godine nakon što je ZKP stupio na snagu, a to itekako ima utjecaja na kvalitetu zakonskog teksta. Napomenuo je kako je Zakon o parničnom postupku djelomično bio uzor za spornu izmjenu, no kritički se osvrnuo je li takvo rješenje dalo priželjkivane učinke u parničnim postupcima. U prilog faktičkoj neprimjenjivosti te odredbe naveo je podatak da pred Građanskim odjelom Županijskog suda u Zagrebu nije održana nijedna rasprava. Smatra pogrešnim dojam da drugostupanjski sudovi ukidaju presude bez uputa te da samo traže razloge za ukidanje presuda. Osobno sudac Tripalo nije protiv nekadašnjeg rješenja, prema kojemu se moglo voditi drugostupanjsku raspravu zbog pogrešaka u svezi s činjeničnim stanjem. Dalje je naveo kako se trenutnim odredbama zabranjuje ukidanje u slučaju utvrđenja apsolutno bitnih povreda postupka, pa je upitao kako se povreda čl. 468. st. 1. toč. 11. ZKP-a može raspraviti i sanirati pred drugostupanjskim sudom. Profesorica **Đurđević** spornom ocjenjuje proceduru donošenja novele s obzirom na to da je postupak izmjene organskog zakona bio protivan Ustavu RH te je zaključila da se radi o parcijalnoj izmjeni strukturalnog značaja bez provedenog e-savjetovanja i onog sa stručnom javnošću. Dodala je kako se ne može ograničiti pravo obrane, pa ni u svezi s novim dokazima, kad se provodi rasprava pred drugostupanjskim sudom. Iz aspekta konvencijskog prava treba razjasniti radi li se pritom o povredi čl. 13. ili 6. te ona smatra da bi se nedvojbeno radilo o povredi čl. 6. Također, postupci traju predugo te je izvjesno da je sporost pravosuđa nagnala političku vlast da donese ishitrenu izmjenu. Ravnateljica USKOK-a Marušić istaknula je kako je ubrzanje postupka najviše u interesu tužitelja. Izrazila je nadu da će se sporne odredbe izmijeniti prije primjene u praksi te je naglasila potrebu osnivanja Visokog državnog odvjetništva. Odvjetnik Matak upozorio je kako

su odredbe o raspravi pred drugostupanjskim sudom nedorečene jer se radi o krnjoj raspravi o žalbi, a ne o optužnici. Izrazio je bojazan da će se olako prijeći preko nekih apsolutno bitnih povreda te rješenje ocjenjuje ponajviše štetnim za okrivljenike. Sutkinja Katušić Jergović upitala je koji je *terminus technicus* za presudu drugostupanjskog vijeća u slučaju utvrđenja apsolutno bitne povrede nakon provedene rasprave, na što je sudac Tripalo replicirao da treba donijeti presudu kojom se odbija žalba i potvrđuje prvostupanjska presuda, no da u obrazloženju treba paradoksalno konstatirati da je žalitelj u pravu. Sutkinja Katušić Jergović podsjetila je kako su u sastavu drugostupanjskog vijeća prema ZKP-u iz 1997. bili uključeni i suci porotnici, a sad bi na raspravi u drugom stupnju sudili samo suci profesionalci, što predstavlja znatni sudački angažman i trošenje resursa. Profesorica Đurđević razjasnila je kako nacionalne apsolutno bitne povrede u konvencijskom pravu rezultiraju nepravničnim postupkom. Trebalo je analizirati svaku apsolutno bitnu povredu i vidjeti na koji način može sam drugostupanjski sud sanirati takvu povredu. Odvjetnik Matak upozorio je, unatoč deklaratornoj zakonodavnoj intenciji ubrzanja postupka, na faktično produljenje trajanja postupka uvođenjem mogućnosti žalbe trećestupanjskom sudu ako drugostupanjski sud drugačije utvrdi činjenično stanje. Sudac Kos konačno je podsjetio kako je zabrana dvostrukog ukidanja presuda u parničnom postupku rezultirala eksponencijalnim porastom broja revizija na VSRH.

3. IZLAGANJA DRUGOG DANA – JUTARNJA SESIJA

Drugi je dan savjetovanja izlaganjem na temu *Kazneno djelo povrede djetetovih prava: aktualne materijalnopravne i procesnopravne dvojbe* otvorio **izv. prof. dr. sc. Igor Martinović**, izvanredni profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Uvodno se osvrnuo na jučerašnju diskusiju o raskolu teorije i prakse navodeći da je u jednoj fusnoti konzultirane presude Saveznog vrhovnog suda Njemačke citirano šest kaznenopravnih autoriteta, poput profesora Novoseleca i akademika Roxina, a u samoj presudi i puno više autora, te je to primjer suradnje teorije i prakse kakvoj treba stremiti. Nastavno na temu izlaganja izvanredni profesor Martinović naglasio je kako je fenomenološki slično djelo nasilja u obitelji dosta obrađivano, no da je u zapečku zanimanja ostalo kazneno djelo povrede djetetovih prava iz čl. 177. KZ-a. Kritički se osvrnuo na neprikladnost trenutnog naziva predmetnog kaznenog djela te na materijalnopravna obilježja. Prikazao je procesnopravnu problematiku kroz prizmu primjene načela *ne bis in idem* u kontekstu kaznenog progona okrivljenika za povredu djetetovih prava koji je već prekršajnopravno osuđen za *idem factum*. Problematizirajući praksu ESLJP-a, posebno se osvrnuo na predmet *Galović protiv Hrvatske*, u kojemu se zaključuje kako je nacionalno zakonodavstvo ‘odlučilo urediti društveno

nepoželjno ponašanje prema članovima obitelji kao integrirani dvojni postupak.⁷ Odvjetnica **Lidija Horvat** osvrnula se na nužnost restriktivnog tumačenja generalne klauzule iz čl. 177. st. 2. KZ-a jer u praksi nerijetko dolazi do manipulacija s kaznenim prijavama za to djelo od strane roditelja koji želi ishoditi skrbništvo nad djetetom, s čime se izvanredni profesor Martinović složio sve dok se takva klauzula eventualno ne izbriše iz zakonskog teksta.

Temom zaštite djece, ali ovaj put u svojstvu osumnjičenika i okrivljenika, bavilo se izlaganje **doc. dr. sc. Ivane Radić**, docentice na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, i **Dijane Rizvić**, sutkinje Općinskog kaznenog suda u Zagrebu, koje su predstavile rad *Maloljetničko kazneno pravo – Quid Accidit? Problemi u primjeni pojedinih prava iz Direktive 2016/800/EU u praksi*. Napisale su ga u koautorstvu s izv. prof. dr. sc. Martom Dragičević Prtenjačom, izvanrednom profesoricom na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Docentica Radić osvrnula se na izmjene i dopune Zakona o sudovima za mladež (dalje: ZSM) iz 2019., koje su posljedica u cjelini uspješne implementacije Direktive Europske unije (dalje: EU) o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima. Referirala se na uređenje prava na informiranje roditelja, skrbnika ili drugih odgovarajućih osoba te povezano pravo na pratnju spomenutih odraslih osoba, kao i na posljedice odricanja od potonjeg prava. Komentirala je ključno pravo na pojedinačnu procjenu iz čl. 78. ZSM-a. Na nedosljednosti u praktičnoj primjeni spomenutih prava upozorila je sutkinja Rizvić prikazujući rezultate istraživanja provedenog na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u razdoblju od 2020. do 2022. Primjerice, u pojedinačnim procjenama maloljetnika iz čl. 78. ZSM-a izostaje multidisciplinarni pristup te se timska (dijagnostička) procjena iz čl. 78. st. 4. ZSM-a rijetko određuje u kaznenim predmetima. **Izv. prof. dr. sc. Zoran Burić** napomenuo je da, ako situacija nije najbolja u Zagrebu, gdje se nalazi jedini specijalizirani sud za maloljetnike, onda vjeruje da zaista u odnosu na maloljetničko kazneno pravo predstoji puno posla kako bi se to područje približilo europskim standardima. **Lana Petö Kujundžić**, sutkinja Visokog kaznenog suda RH, zatražila je da Ministarstvo pravosuđa i uprave za područje RH izradi brošure o pravima djece u kaznenom postupku te za roditelje maloljetnika. Smatra potrebnim precizno odrediti mjere koje su nužne u edukaciji sudaca i državnih odvjetnika za mladež.

Treće izlaganje održala je **izv. prof. dr. sc. Sunčana Roksandić**, izvanredna profesorica na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na temu *Uporaba virtualnih valuta, njihovo privremeno zamrzavanje i oduzimanje*. Rad će biti objavljen u sljedećem broju Ljetopisa, a napisala ga je s Kornelijom Ivanušić, sutkinjom Općinskog suda u Velikoj Gorici, te Krešimirom Mamićem, voditeljem Odjela za terorizam u Ministarstvu unutarnjih poslova. Tematski izlaganje predstavlja obradu praktičnih implikacija izmjene čl. 87. st. 31. iz šeste novele KZ-a, kojom je uveden pojam virtualnih valuta. Izvanredna profesorica

Roksandić upozorila je na važnost ispravnog tumačenja tog pojma kao specifičnog bezgotovinskog instrumenta plaćanja u slučaju oduzimanja imovinske koristi te je kritički analizirala odluku Ustavnog suda U-III/4654/2020. Detaljno je kroz prikaz studije slučaja iz 2022. predstavila kako se odvija proces oduzimanja kriptovaluta te je izlagala o prvi put u RH uopće izrečenoj privremenoj mjeri takva sadržaja radi osiguranja oduzimanja imovinske koristi. Ključno smatra nužnim uspostaviti dobru koordinaciju unutar policije i dobru međuagencijsku suradnju radi korištenja hrvatskih virtualnih novčanika kako bi zamrzavanje i oduzimanje kriptovaluta bilo učinkovito i uopće primjenjivo u istragama i progonu najrazličitijih kaznenih djela. Sudac **Tripalo** upozorio je na različitost oduzimanja imovinske koristi i udovoljenja imovinskopravnom zahtjevu. Sutkinja **Kornelija Ivanušić** pojasnila je da je privremenom mjerom moguće osigurati i plaćanje imovinskopravnog zahtjeva. U konkretnom slučaju oštećenici imaju otvorene i poznate virtualne novčanike, iz kojih je kaznenim djelom i izvršen transfer kriptovaluta. To je vidljivo na *blockchainu*, što osiguranje plaćanja imovinskopravnog zahtjeva čini jednostavnijim. Složila se sa sucem Tripalom da bi morao postojati takav zahtjev oštećenika.

Posljednje izlaganje jutarnje sesije održala je **Nevenka Lastrić Đurić**, pravna savjetnica za Ministarstvo pravosuđa Sjedinjenih Američkih Država (dalje: SAD) u Veleposlanstvu u Zagrebu. Predstavila je rad na temu *The United States Approach to Investigation and Prosecution of Cybercrime and Cryptocurrency Crime*, koji je napisala zajedno s Thomasom S. Doughertyjem, pravnim savjetnikom u Uredu za međunarodno računalno hakiranje i intelektualno vlasništvo za srednju i istočnu Europu američkog Veleposlanstva. Posebno se osvrnula na sve veće ovlasti niza američkih istražnih tijela te specijaliziranog tužiteljstva pri Ministarstvu pravosuđa u istragama i kaznenom progonu kibernetičkih kaznenih djela te onih počinjenih pomoću kriptovaluta na saveznoj razini. Potom je predstavila različite međunarodne kibernetičke programe pod pokroviteljstvom SAD-a, među kojima je naglasila značaj *International Computer Hacking and Intellectual Property Attorney Advisory Program*, čije se regionalno središte za srednju i istočnu Europu nalazi u Hrvatskoj. Razjasnila je američki pristup kaznenim djelima vezanim uz kriptovalute, pri čemu je opisala postupak njihova privremenog zamrzavanja i oduzimanja. Na upit izvanrednog profesora **Zorana Burića** Nevenka Lastrić Đurić predstavila je dva mehanizma putem kojih nacionalna tijela mogu dobiti podatke od američkih kriptomjenjačnica. Sporiji je način formalnopravnog karaktera i odvija se posredstvom međunarodne pravne pomoći. U praksi drugi mehanizam redovito prethodi onom formalnom te se odvija putem neformalnih mreža koje djeluju 24 sata na dan sedam dana u tjednu te je od krucijalne važnosti za očuvanje digitalnih dokaza, što je ključno u tim specijaliziranim istragama.

Jutarnja je sesija završila održavanjem Godišnje skupštine Udruženja.

4. IZLAGANJA DRUGOG DANA – POSLIJEPodneVNA SESIJA

Poslijepodnevnu je sesiju izlaganjem nazvanim *Neposredna međunarodna suradnja prema Drugom dodatnom protokolu uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu* otvorio **dr. sc. Ivan Glavić**, zamjenik u Županijskom državnom odvjetništvu u Zagrebu. Uvodno je naznačio da se radi o kompleksnom i dinamičkom području te da predmetni protokol sadrži niz instituta koji ubrzavaju neposrednu suradnju u području otkrivanja elektroničkih dokaza, pri čemu se referirao na one koji izazivaju najviše kontroverzi. Razjasnio je kako je krajem studenog 2022. donesena politička odluka na razini EU-a da će države članice u svojim internim odnosima (što podrazumijeva odnos jedne države članice s pružateljem usluga u drugoj državi članici) međusobno primjenjivati institut europskog naloga za dostavljanje podatka. Druga je pak razina zaštite ako se radi o suradnji države članice s državom koja nije članica EU-a s obzirom na to da je u tim situacijama primjenjiv Drugi dodatni protokol, kada on bude konačno ratificiran. Potom je prikazao opće pretpostavke za upućivanje naloga te je pojasnio specifičan položaj pružatelja usluga. **Mr. sc. Danka Hržina**, viša državnoodvjetnička savjetnica u Državnom odvjetništvu RH, navela je da države članice kroz ratifikaciju Drugog dodatnog protokola pokušavaju premostiti znatne razlike između pravnih sustava pojedinih država članica, što upućuje na nepostojanje uzajamnog povjerenja, zbog čega se godinama nisu mogle donijeti Uredba ni Direktiva koje bi omogućivale pribavljanje i zadržavanje dokaza u izravnoj komunikaciji. Izrazila je bojazan da na razini EU-a još dugo neće biti u primjeni odgovarajući nalozi koji će omogućiti neposrednu suradnju. Izvanredni profesor **Marin Bonačić** osvrnuo se na postizanje političkog dogovora o paketu e-dokaza unutar EU-a. Prema budućem aktu, suradnja će biti takva da će se državna tijela izravno obraćati pružateljima usluga u drugim državama članicama EU-a.

Usljedio je izlaganje koje su održali **Goran Miličević**, predsjednik Kaznenog odjela Županijskog suda u Vukovaru, i **Goran Brkić**, načelnik Sektora za probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave RH. Izložili su rad na temu *Rad za opće dobro – 25 godina poslije*, koji su izradili u koautorstvu s Petrom Lalićem, ravnateljem sudske uprave na Županijskom sudu u Vukovaru. Goran Miličević prikazao je kako su zakonske izmjene obilježene pooštavanjem kaznene politike znatno smanjile udio rada za opće dobro u ukupnom broju predmeta u radu probacijskih ureda. Potom je zavidne uspjehe hrvatskog probacijskog sustava prikazao Goran Brkić. Problematizirao je što se sve češće uz rad za opće dobro izriču sigurnosne mjere, koje uvelike otežavaju njegovo izvršavanje. Završno je pledirao na prisutne suce da prije izricanja rada za opće dobro zatraže izvješće Probacijske službe s ciljem provjere je li konkretna osoba prikladna za izvršavanje te sankcije. Naglasio je kako dosadašnja

iskustva pokazuju kako nije primjereno da se ta specifična sankcija izriče ovišnicima, osobama sa psihičkim smetnjama, počiniteljima seksualnih delikata te obiteljskog nasilja.

Usljedila je dvosatna tribina naziva *Zaštita žena i podzastupljenih skupina kao žrtava trgovanja ljudima* u organizaciji Veleposlanstva SAD-a u RH, koju je moderirao **izv. prof. dr. sc. Marin Bonačić**. Tribinu je otvorila **Kristen E. Loehr**, časnica za politička i ekonomska pitanja Veleposlanstva SAD-a u Hrvatskoj, koja je naglasila kako je ranjivost žena i podzastupljenih skupina kao žrtava trgovanja ljudima porasla pod utjecajem pandemije bolesti COVID-19 i rata u Ukrajini. Podsjetila je ujedno na važnost multidisciplinarnog pristupa u borbi protiv trgovanja ljudima. Hrvatsku smatra regionalnim liderom u borbi protiv tog lukrativnog kaznenog djela te je upozorila na potrebu pozornog praćenja utjecaja hrvatskog ulaska u Schengensko područje na raširenost trgovanja ljudima. **Izv. prof. dr. sc. Aleksandar Maršavelski**, izvanredni profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u svojem je izlaganju prikazao *Empirijske pokazatelje suzbijanja trgovanja ljudima u Hrvatskoj* te je napomenuo kako mu je drago što se tribina odvija 2. prosinca, kada se obilježava Međunarodni dan ukidanja ropstva. Iako RH sustavno 20 godina, od ratifikacije Protokola iz Palerma, radi na suzbijanju trgovanja ljudima, upozorio je da se kasni s donošenjem petogodišnjeg Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima. Upozorio je na neusklađenost pravnog okvira vezano uz (ne)razlikovanje kaznenog djela ropstva od trgovanja ljudima. Na konkretnom primjeru seksualno eksploatirane žrtve trgovanja ljudima istaknuo je kako smatra neprihvatljivom praksu nedosuđivanja imovinskoprnog zahtjeva u kaznenom postupku te je dao konkretne preporuke u tom pogledu. **Tomislav Brđanović**, predsjednik Kaznenog odjela Županijskog suda u Varaždinu, te **Goran Supančić**, zamjenik u Županijskom državnom odvjetništvu u Varaždinu, održali su izlaganje naziva *Suzbijanje trgovanja ljudima – materijalnopravni i procesnopravni aspekti*. Tomislav Brđanović na primjerima iz prakse upozorio je na važnost pravilne kvalifikacije kaznenih djela prostitucije iz čl. 157. st. 2. KZ-a, podvođenja djeteta iz čl. 162. st. 3. KZ-a i trgovanja ljudima iz čl. 106. st. 1. KZ-a s obzirom na različite pravne reperkusije tih djela. Goran Supančić elaborirao je konvencijske standarde vezane uz vođenje učinkovite istrage i posljedne zaštite žrtava trgovanja ljudima. **Steven W. Becker**, odvjetnik iz Chicaga, održao je izlaganje na temu *Analysis of Prevention of Human Trafficking in the United States of America*, te je kroz analizu rada policije, optužbe, obrane i utjecaja faktora političke korupcije u studiji slučaja zloglasnog američkog serijskog ubojice Johna Waynea Gacyja, za kojeg se sumnja da je bio uključen i u međunarodni lanac trgovaca ljudima, razjasnio zašto se i danas trgovanje ljudima rijetko otkriva, optužuje i kažnjava. Konačno je **prof. dr. sc. Ksenija Turković** pojasnila izazove vezane uz donošenje presude *S. M. protiv Hrvat-*

ske, u kojoj je Veliko vijeće ESLJP-a 2020. pionirski, koristeći princip *iura novit curia*, našlo povredu čl. 4. Konvencije u predmetu prisilne prostitucije. Pozivajući se na niz međunarodnih dokumenata, Veliko je vijeće iskoristilo taj predmet da rastumači doseg čl. 4. Konvencije u svjetlu uključivanja trgovine ljudima u njegov okvir, čime se precizirala praksa proizašla iz predmeta *Rantsev protiv Cipra i Rusije*. Odvjetnica **Lidija Horvat** apelirala je da se u kaznenim postupcima počne odlučivati o imovinskopравnim zahtjevima za nematerijalnu štetu ocjenjujući prijedlog izvanrednog profesora Maršavelskog adekvatnim. Smatra da bi to puno značilo žrtvama te pridonijelo rasterećenju sudova jer se nerijetko po okončanju kaznenog postupka vode desetogodišnje parnice o naknadi nematerijalne štete žrtvama kaznenih djela. Nastavno je sudac **Dražen Tripalo** upozorio da se kod utvrđivanja visine nematerijalne štete kod povrede prava osobnosti trebaju provoditi vještačenja i utvrđivati činjenice koje nisu od utjecaja na kazneno djelo te smatra da bi inzistiranje na tome u okviru kaznenog postupka samo dovelo do njegova odugovlačenja i time do povrede okrivljenikova prava na suđenje u razumnom roku. Izvanredni profesor **Marin Bonačić** napomenuo je kako je nezapaženo prošao zahtjev Direktive da se o pravu žrtve na naknadu štete odlučuje u sklopu kaznenog postupka te je napomenuo da treba voditi računa da, za razliku od građanskog, u kaznenom postupku žrtva nije dužna snositi troškove. Vezano uz primjenu materijalnopravnog načela oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom sudac **Damir Kos** smatra pogrešnom tezu koja insinuirala da se državni proračun 'obogatio' na patnji osobe koja je prostituirana jer je prostitucija, makar i prisilna, još uvijek nezakonita, dok je izvanredni profesor **Maršavelski** razjasnio zašto smatra da bi imovinska korist trebala pripadati eksploatiranoj žrtvi. **Izv. prof. dr. sc. Ante Novokmet** dodao je da je profesor Maršavelski na pravom putu da se društvo konačno jače senzibilizira za potrebe žrtava te smatra potrebnim da se iz Fonda oduzete imovinske kazne definira nešto u što će se fokusirati sredstva za žrtve kaznenih djela.

Tradicionalno večernje predavanje po prvi je put bilo posvećeno pravnopovijesnoj tematici te ga je održala **prof. dr. sc. Ivana Jaramaz-Reskušić**, redovita profesorica rimskog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Uvodno je profesorica Đurđević naglasila kako je profesorica Jaramaz-Reskušić dosad objavila devet radova pravnopovijesne tematike u Ljetopisu, iz čega proizlazi njezin iznimno velik doprinos radu Udruženja i kvaliteti Ljetopisa. U jednosatnom predavanju naslovljenom *Kažnjiva djela protiv seksualne slobode žena u rimskom pravu – pitanje zaštićenog dobra* profesorica Jaramaz-Reskušić prikazala je trinaest stoljeća dugu rimsku pravnu povijest kroz prizmu propitkivanja (ne)postojanja spolnih sloboda žena u kontekstu poimanja spolnog kao javnog morala. Analiziravši niz vrela, problematizirala je prevladavajući stav prema zaštićenom dobru dajući pregled razvoja kaznenopravne

regulacije preljuba, silovanja, svodništva i incesta. Prikazom ambivalentnog odnosa prema ženskoj časti zorno je prezentirala općenit položaj žena. Zaključila je da je privilegiranu poziciju imao valjani rimski brak, no sve više su kao objekt kaznenopravne zaštite prodirali ženin spolni i tjelesni integritet, odnosno njezino dostojanstvo.

Naposlijetku, posljednjeg dana savjetovanja održana je tradicionalna tribina, na kojoj su tijekom tri sata dani odgovori na postavljena pitanja praktičara te raspravljene druge kaznenopravne aktualnosti.